

AZƏRBAYCAN-NATO ƏMƏKDAŞLIĞININ PERSPEKTİVLƏRİ

A.Ə. Bədirxanov^{1a}, E.K. Mehdiyev^{1b}

¹*Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası*

^a adil.badir khanov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-8369-6691

^b elshan.mehdiyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-2914-9398

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 11 oktyabr 2023

Dərc olunub: 28 dekabr 2023

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Beynəlxalq aləmdə nüfuzu getdikcə artan müstəqil Azərbaycan Respublikası qlobal proseslərdə və yeni dünya nizamının qurulmasında söz sahibi olan NATO ilə əlaqələrin inkişafına önəm verir, qarşılıqlı münasibətlərin bərabərhüquqlu tərəfdaşlıq səviyyəsində inkişafını dəstəkləyir. Bu gün beynəlxalq ekspertlər regional və qlobal təhlükəsizliyin birgəlik prinsipi çərçivəsində təmin edilməsi, mənafelərin qorunması və qazanılmış təcrübələrin paylaşılması istiqamətində Azərbaycanın atdığı addımları yüksək qiymətləndirirlər. Ölkəmizlə NATO-nun siyasi prioritetləri və təhlükəsizlik sahəsindəki maraqları üst-üstə düşür. Tərəflərarası münasibətlərin daha da yaxınlaşdırılması bölgədə sülh və təhlükəsizliyin təmin olunmasının başlıca qarantıdır.

Açar sözlər: *təhlükəsizlik, tərəfdaşlıq, əməkdaşlıq, təşəbbüs, genişlənmə, uyarlılıq, NATO, təhlükəsizlik, əməkdaşlıq, təlim, kibertəhlükəsizlik, kibermüdafiə, kibertəhdid, kiberməkan, əməkdaşlıq.*

Beynəlxalq aləmdə nüfuzu getdikcə artan müstəqil Azərbaycan Respublikası qlobal proseslərdə və yeni dünya nizamının qurulmasında söz sahibi olan NATO ilə əlaqələrin inkişafına önəm verir, qarşılıqlı münasibətlərin bərabərhüquqlu tərəfdaşlıq səviyyəsində inkişafını dəstəkləyir. Bu gün beynəlxalq ekspertlər regional və qlobal təhlükəsizliyin birgəlik prinsipi çərçivəsində təmin edilməsi, mənafelərin qorunması və qazanılmış təcrübələrin paylaşılması istiqamətində Azərbaycanın atdığı addımları yüksək qiymətləndirirlər. Ölkəmizlə NATO-nun siyasi prioritetləri və təhlü-

kəsizlik sahəsindəki maraqları üst-üstə düşür. Tərəflərarası münasibətlərin daha da yaxınlaşdırılması bölgədə sülh və təhlükəsizliyin təmin olunmasının başlıca qarantıdır [1].

Azərbaycan–NATO əlaqələrinin tarixinin təhlili göstərir ki, Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatının Azərbaycanda maraqları zəngin karbohidrogen resursları ilə məhdudlaşmır. Bu, əsasən, Azərbaycanın vacib geosiyasi mövqeyi və regiondakı rolu ilə bağlıdır. Azərbaycan Respublikası Alyansa üzv olmaq istəyini bəyan etməsə də, qarşılıqlı maraqlar əsasında hərbi - siyasi təhlükəsizliyinə təminatı gücləndirmək üçün NATO ilə əməkdaşlığa xüsusi önəm verir. Müxtəlif əməkdaşlıq proqramlarında yaxından iştirak edən Azərbaycan Respublikası NATO hərbi strukturları ilə əməkdaşlıq etmək, birgə təlimlər keçirmək, hərbi kadrlar hazırlanmasında Alyansın təcrübəsindən bəhrələnmək imkanı qazanmışdır. NATO kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilatla əməkdaşlığın genişləndirilməsi Azərbaycanın xarici siyasətində əsas istiqamətlərdən birini təşkil edir. Buna görə də ölkə rəhbərliyi qəbul edilmiş qərarların və əldə olunmuş razılaşmaların həyata keçirilməsi sahəsində ardıcıl siyasət yeridir. Azərbaycanın SNT proqramına qoşulması və FTƏP-i imzalaması nəticəsində NATO ölkələri ilə siyasi, hərbi, mədəni, humanitar əlaqələrin inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar yaranmışdır. Bir tərəfdaş olaraq, Azərbaycan Avro-Atlantik məkanda sülh və sabitliyin möhkəmləndirilməsinə öz sadiqliyini nümayiş etdirir [2].

Dünya xəritəsində kiçik bir yer tutmasına baxmayaraq, Cənubi Qafqaza olan maraq onun coğrafi ölçülərindən qat-qat böyükdür. Cənubi Qafqaz Yaxın Şərq, Avropa və Asiya arasında keçid dəhlizi kimi öz geosiyasi mövqeyinə görə mühüm regiondur. Tarix boyu he-

gemon dövlətlər bu regionu qonşu ərazilərdə öz nüfuz dairələrini yaymaq məqsədilə istifadə etməyə çalışmışdır. Konkret olaraq, Rusiya, İran, Avropa İttifaqı və ABŞ bu bölgədə öz maraqlarını qorumağa çalışdıqlarını heç də gizlətmirlər. Cənubi Qafqazın geosiyasi durumu barədə hegemon dövlətlərin baxışlarına nəzər salaq. Məsələn, ABŞ Qafqazı Qərbyönümlü vahid region kimi görmək istəyir. 2011-ci ilin sentyabrında Vaşinqtonda keçirilmiş “Cənubi Qafqazda müstəqilliyin 20 illiyi: nailiyyətlər və sınaqlar” adlı konfransda ABŞ Müdafiə Nazirliyinin Rusiya, Ukrayna və Avrasiya məsələləri üzrə direktoru Cennifer Volş Cənubi Qafqazın ABŞ üçün vacibliyinin səbəblərini belə izah etmişdir [3]:

1. Coğrafi mövqeyi.
2. Əfqanıstandakı qoşunların təchizatının tranzit yolu olması.
3. Avropanın enerji təchizatında mühüm rol oynaması.
4. Regionda sabitliyin qorunması və münafişlərin həllinin ABŞ-in təhlükəsizlik marağında olması.
5. ABŞ-in regionu Avropanın bir hissəsi hesab etməsi və region dövlətlərinin Avropa institutlarına qoşulmasında maraqlı olması.

Cənubi Qafqaz regionu geosiyasi və strateji əhəmiyyəti ilə Rusiyanın da marağındadır. Rusiya bölgəyə hərbi-strateji, iqtisadi (xüsusilə enerji sahəsində) və daxili-siyasi sferada təsir etmə imkanlarına malikdir. Rusiya Cənubi Qafqazla tarixən sıx əlaqələrə malik olduğundan digər ölkələrin regional işlərə müdaxiləsinə qarşı çıxır, NATO-nun Cənubi Qafqaza doğru genişlənməsini öz təhlükəsizliyinə təhdid kimi qiymətləndirir. Hələ 2006-cı ildə rus-tədqiqatçısı Vladimir Deqoyev qeyd etmişdir: “Qərb dərk etməlidir ki, Rusiyanın Cənubi Qafqazda vacib maraqları var. Rusiya və Qərbin regiondakı hədəfləri prinsip etibarilə eynidir. Lakin bir paradoks var ki, NATO Rusiyanın Cənubi Qafqazda qonşusu olarsa, bu regionda heç vaxt sülh olmayacaq” [4, s.36]. Ona görə də Rusiyanın bəzi siyasi dairələri müxtəlif vasitələrlə Cənubi Qafqaz-NATO əməkdaşlığına mane olmağa çalışır.

NATO-da uyarlılıq məsələləri: cari və perspektiv imkanlar. Bəşər tarixi sübut edir ki, ümumi düşməyə qarşı ittifaq yaratmaq çox vacib bir məsələdir. Əgər ittifaq üzvləri döyüş meydanında bir-birləri ilə uyarlı fəaliyyət göstərsə, asanlıqla qələbəyə nail olmaq mümkündür. Hər hansı bir əməliyyatı ölkələr arasında bölməkdənsə, Silahlı Qüvvələrin inteqrasiyasına əsaslanan əməkdaşlıq yaratmaq daha effektiv olar. Lakin keçən əsrdə üzv ölkələr arasında taktiki birliyin olmaması və təchizat baxımından meydana çıxan uyğunsuzluqlar müxtəlif ittifaqların fəlakətə sürüklənməsi ilə nəticələnmişdir. Koreya, Dominikan, Vyetnam, Fars körfəzi və s. müharibələrdə də bu cür uğursuzluqlar yaşanmışdır. Tarixin ən müvəffəqiyyətli ittifaqlarından biri, hətta birincisi olan NATO Vaşinqton müqaviləsi imzalanan gündən uyarlılıq üçün müxtəlif metod, model və standartlar yaratmaqla bu tip çatışmazlıqları birdəfəlik aradan qaldırmağa çalışır. Müvəffəqiyyətli və effektiv hərbi əməliyyat müxtəlif sahələrdə uyarlılığın olmasını şərtləndirir (məsələn, komanda və nəzarət, kəşfiyyat, maddi-texniki təminat və s.).

NATO “soyuq müharibə”dən sonrakı era-ya uyğunlaşmaq, eləcə də imkan və qabiliyyətlərini təkmilləşdirmək üçün 1991-ci ildə yeni strateji konsepsiyanı qəbul etməklə əsas diqqəti çoxmillətli qüvvələrin hazırlanmasına yönəltdi. Alyans strateji hədəflərinə çatmaq üçün öz ənənəvi sərhədləri xaricində olan ölkələrlə əməkdaşlığı genişləndirməli idi. Ona görə də, NATO standartları ilə ayaqlaşma biləcəklərə əməkdaşlıq ehtiyac yaranmışdı. 1994-cü ildə Alyans bu ölkələri əməkdaşlığa dəvət etmək məqsədilə SNT proqramını ortaya qoydu. Proqramın ərsəyə gəlməsi Alyansın tarixi uğurlarından biri idi və dərin bir transformasiyanın nüvəsini təşkil edirdi. Əslində, bu proqram NATO-nun “hazırlıq şöbəsi” kimi qiymətləndirilirdi, çünki proqrama üzv olmaq istəyən ölkələr bir sıra vacib şərtlərə əməl etməli və üzvlərinə müəyyən öhdəliklər götürməli idi. Proqram aşağıdakı əsas prinsipləri nəzərdə tutur: NATO daxilində məsləhətləşmələr aparılmasını; iştirakçı ölkələrin yığıncaqlara dəvət edilməsini; iqtisadi imkanları və müdafiə potensiallarını nəzərə almaqla hər bir tərəfdaş öl-

kəyə NATO-nun yardımı ilə xüsusi fərdi proqramları işləyib hazırlamaq imkanının verilməsini [5, s.112]. Alyansa inteqrasiya etmək məqsədilə bu proqrama qoşulan ölkələrdən biri də gənc Azərbaycan Respublikası idi.

NATO-nun kibertəhlükəsizlik siyasəti və Azərbaycan. Təhlükəsizlik mühiti dəyişdikcə müasir cəmiyyət kommunikasiya və informasiya sistemlərindən daha da asılı vəziyyətə düşür. Cəmiyyət həyatına nüfuz edən rəqəmsal kommunikasiya və informasiya sistemləri iqtisadi, siyasi, hərbi, təhlükəsizlik mühitinə də təsirini artırır və beynəlxalq terror təşkilatları, məqsədyönlü qruplar üçün hədəfə çevrilməyə başlayır [6]. İnformasiya texnologiyalarının yaratdığı imkanlardan sui-istifadə etməklə cinayətin yeni növləri yaranır. Ona görə də, kibertəhlükələrə qarşı güclü platformanın yaradılması hər bir dövlətin strateji fundamental məqsədlərindən biri sayılır [7].

Bu gün kibertəhlükəsizlik məsələsi prioritet istiqamətlərdən biri kimi dəyərləndirilir. Hər il bu sahədə regional və global səviyyədə dövlət, qeyri-dövlət və beynəlxalq qurumlar tərəfindən müxtəlif tədbirlər həyata keçirilir. Göründüyü kimi, kibertəhlükəsizlik çox geniş, aktual problemdir. Azərbaycan dövləti bu sahədə mövcud olan boşluq və təhlükələri vaxtında dəyərləndirərək müvafiq addımlar atmış və bundan sonra da fəaliyyətini böyük əzmlə davam etdirəcəkdir [8]. Son zamanlar kibertəhdid və hücumlar daha təhlükəli xarakter almağa başlamış, NATO çox mürəkkəb təhlükəsizlik mühiti ilə üz-üzə qalmışdır. Artıq kibər hücumlar hibrid müharibələrin ayrılmaz hissəsinə və dünya miqyasında təhlükəsizliyin başlıca təhdidinə çevrilmişdir. Hazırda kibər hücum və ya kibermüharibənin cəmiyyət daxilində yarada biləcəyi problemlər minlərlə insanın ölümünə səbəb ola və nüvə müharibələri

qədər ciddi nəticələr doğura bilər [6]. Bu da NATO-nu kiberməkani diqqət mərkəzində saxlamağa sövq edir. “Sərt təhlükəsizlik” təhdidlərinə qarşı yaradılmasına baxmayaraq, NATO texnologiyasının inkişaf etdiyi müasir dövrdə meydana çıxan təhdidlərin də qarşısını almaq üçün müxtəlif yollar axtarır və öz fəaliyyətini buna uyğunlaşdırır.

ƏDƏBİYYAT

1. **Əhmədov T.** *Azərbaycan-NATO əlaqələri genişlənilir.* “Respublika” qəzeti, Bakı, 2012, 26 fevral, № 046, s.1.
2. **Ömərrov V.** *Azərbaycan-NATO əlaqələrinin inkişafında ölkə Prezidenti İlham Əliyevin rolu.* “Səs” qəzeti, 2013, 4 iyun, №100, s.15.
3. *Twenty years of independence in the South Caucasus: Achievements and challenges,* September 15, 2011 (goo.gl/7Z5xzp).
4. **Ferrari A.** *EU-Russia: What Went Wrong?* In: *Beyond Ukraine. EU and Russia in search of a new relation,* edited by Aldo Ferrari, ISBN 978-88-98014-77-4 (pdf edition), Edizioni Epoké, 2015, 123 p. (goo.gl/En3auc).
5. *Azərbaycan-NATO: Tərəfdaşlıqdan başlanan yol (1994-2009).* Heydər Əliyev irsini araşdırma mərkəzi. Bakı: 2009, 347 s.
6. **Mehdiyeva V.** *NATO-nun kibermüdafiə siyasəti,* 11.01.2017 (<http://www.stj.sam.az/post/nato-nun>).
7. **Cəfərli E.** *Milli informasiya təhlükəsizliyi üzrə mükəmməl strategiya.* (<http://vergiler.az/artview/818/>).
8. **Əliyeva Z.** *Azərbaycanda kibertəhlükəsizlik.* (<http://newtimes.az/az/cyberspace/3441/>).

ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА АЗЕРБАЙДЖАНА И НАТО

А.А. Бадирханов^{1a}, Э.К. Мехдиев^{1b}

¹Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

^a adil.badirkhanov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-8369-6691

^b elshan.mehdiyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-2914-9398

Аннотация. Независимая Азербайджанская Республика, приобретающая все большее влияние в международном мире, придает значение развитию отношений с НАТО, имеющей право голоса в глобальных процессах и установлении нового мирового порядка, поддерживает развитие взаимных отношений на уровне равноправного партнерства. Сегодня международные эксперты высоко оценивают шаги, предпринятые Азербайджаном в направлении обеспечения региональной и глобальной безопасности в рамках принципа сотрудничества, защиты интересов и обмена накоплен-

ным опытом. Политические приоритеты и интересы безопасности нашей страны и НАТО совпадают. Дальнейшее сближение межпартийных отношений является главным гарантом обеспечения мира и безопасности в регионе.

Ключевые слова: безопасность, партнерство, сотрудничество, инициативность, расширение, интероперабельность, НАТО, безопасность, сотрудничество, обучение, кибербезопасность, киберзащита, киберугроза, киберпространство, сотрудничество.

PROSPECTS OF AZERBAIJAN-NATO COOPERATION

A.A. Badirkhanov^{1a}, E.K. Mehdiyev^{1b}

¹ Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

^a adil.badirkhanov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-8369-6691

^b elshan.mehdiyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0009-2914-9398

Annotation. The increasingly influential independent state of Azerbaijan in the international world attaches importance to working together with NATO, which has a say in global development and the establishment of its new order, and develops the strong potential of relations. Today, international experts appreciate the steps taken as a result of ensuring common principles of regional and global security, protection of interests and sharing of

experience. Our country and NATO's political priorities and industrial interests coincide. Ensuring peace and security in the field of closer partnership relations is essential.

Keywords: security, partnership, cooperation, initiative, enlargement, interoperability, NATO, security, cooperation, training, cyber security, cyber defence, cyber threat, cyberspace, cooperation.